

De Nieuwe

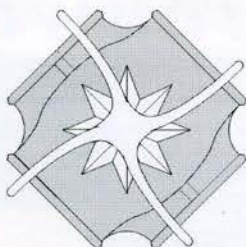
Zelfzwichter

in dit nummer

- Redactioneel
- De Zelfzwichter toen...
- 30 jaar redacties
- Groninger Molenweekend
- Hondenmolen Diepswal
- Gouden Zelfzwichter
- Ruige Route Hogeland
- Gildenieuws
- Molennieuws
- Boekennieuws
- Koolzaadspreekwoorden
- Hoe is het met onze molenbouwer
- Molentocht per fiets
- Agenda

Colofon

De Nieuwe Zelfzwichter

Jaargang 8, no. 2

juni 2004

ISSN 1386-4920

De Nieuwe Zelfzwichter is het kwartaalblad van de gezamenlijke molenorganisaties in de provincie Groningen.

Het blad verschijnt in de maanden maart, juni, oktober en december. Leden van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en leden van de Stichting De Groninger Molen ontvangen het blad automatisch.

Niet-leden kunnen zich op dit periodiek abonneren voor € 14,00 per jaar (4 nummers).

Losse nummers kosten € 3,50 (exclusief porto).

Redactie:

Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen, tel. (050) 312 16 94

J.C. van Driel – Groningen, G. Geertsema-ten Broek – Groningen,

H.A. Hachmer – Nieuwe Pekela, G. Koster – Peize,

M. Strijkstra-Kalk – Groningen, D. Lippe – Groningen (lay-out).

Opgave lidmaatschap + abonnement:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens,

t.a.v. Ledenadministratie, Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen

Participanten:

Vrienden van de Groninger Molens, tel. (0597) 59 19 31

Stichting De Groninger Molen, tel. (050) 312 16 94

Gilde van Vrijwillige Molenaars, afd. Groningen

Secretariaat: J-J. Sterenberg, De Vliet 5, 9781 NR Bedum, (050) 3014039

Molensbureau

Het gemeenschappelijke adres voor alle informatie over molens, de redactie van De Nieuwe Zelfzwichter en de secretariaten van de participanten in De Nieuwe Zelfzwichter is:

Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen, 050-3121694

E-mail: molens@museumhuisgroningen.nl

Het molensbureau is geopend op de OCHTENDEN van MAANDAG t/m DONDERDAG en eventueel op andere tijden na afspraak.

Groninger molenarchief:

Het Groninger Molenarchief, Wedderstraat 39, Veele (9541 ED Vlagtwedde)

0599-312185 (dinsdag), molenarchief@hetnet.nl

Aan dit nummer werkten mee:

A. Aalfs, M.H.A. Berghuis-Beneker, M.E. van Doornik, J.C. van Driel, G. Geertsema-ten Broek, L. Groenewold, D. v.d. Heide, T. Kalk, G. Koster, H. Noot, S.A. Spijk, A.M. Strijkstra, J-J. Sterenberg, G.J. de Vries

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen in te korten en/of aan te passen. Overname van artikelen is eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Grafische basisvormgeving: Biche Eleveld bNO, Groningen
Drukwerk: Zodiak Groep – Groningen

Oplage: 800 exemplaren

Sluitingsdatum kopij: 6 september 2004

foto omslag:

Renske met affiche en poldermolen de Noordermolen (85) te Noorddijk [54]

Copyright: M. Strijkstra-Kalk, Groningen

5 mei 2004

- 2 • **Redactioneel**
- 3 • **De Zelfzwichter toen...**
Niks geen internet – de opgemaakte kopij werd nog per trein afgeleverd bij de drukker.
- 4 • **Verhuisbericht**
De oplettende lezer heeft in het colofon al de bevestiging gevonden van een lang lopend(!) gerucht...
- 5 • **Regeerperioden van de Zelfzwichter-redacties**
Bij re(di)geren hoort ook terugzien – alle eerbied voor het eerlijke handwerk.
- 6 • **Molen-openstellingen in het Groninger Molenweekend**
Bij alle andere Groninger Molens is het een kwestie van afwachten...
- 7 • **Hondenmolen te Diepswal (vervolg)**
Dierenbescherming geldt wel voor hondenarbeid, maar niet voor muizen en hamsters.
- 9 • **De Gouden Zelfzwichter**
Hebben Groningers een te kleine aaibaarheidsfactor?
- 10 • **Stichting Widde Meuln krijgt De Gouden Zelfzwichter**
Koning Midas heeft een molenstichting aangeraakt.
- 11 • **Ruige Route Hogeland**
Lopen, peddelen en fietsen: Roeg zat Tammo!
- 14 • **Gildenieuws**
In de rondvraag blijkt dat het verleden niet hoeft te worden herhaald.
- 15 • **Molennieuws**
*Alchemie is de kunst een emmer roest te veranderen in een pot met goud. Ida zoekt de kunst der wijzen.
Bij Ander molennieuws leest u onder andere over een geluksaantal leerling-molenaars.*
- 19 • **Boekennieuws**
In mei leggen alle vogels een ei. Schrijvers ook blijkbaar.
- 21 • **Spreekwoorden over koolzaadolie(molens)**
Aha, daarom zit ik op zwart zaad.
- 22 • **Hoe is het met onze molenbouwer?**
Stuur hem nog een kaartje, hij heeft het verdiend, onze dappere molenvriend.
- 23 • **5 mei 2004**
Keep them rolling! Laat hem draaien!
- 24 • **Molentocht op de fiets in het Westerkwartier en Lauwersland**
Op het VVvdGM-molengietspad. Voorzichtig, het beton is nog zacht!
- **Agenda**

Redactioneel

In deze tijd van virtuele webben zal Groningen waarschijnlijk op niet al te lange termijn beschikken over een organisatorisch molenweb. Nu iedereen individualistisch zijn eigen verantwoordelijkheid schijnt te moeten nemen, kan de overheid lastige klussen afschuiven op de bordjes van de particulieren. Om dat ordelijk en snel te laten verlopen is men bij de Provincie zelfs bereid daartoe (tijdelijk) een manager te betalen. Nu moet je met managers altijd zeer goed oppassen. Veelal proberen ze met hun financieel gekleurde bril op dingen waar ze inhoudelijk weinig verstand van hebben zo te regelen dat de kosten zo laag mogelijk lijken te gaan worden. Om de beoogde slanke structuur te realiseren, wordt er dan voornamelijk gesneden aan de basis en komen er nieuwe bovenbazen met uitzicht op een prestatiebonus.

Spinnenwebben gaan, ook in molens, al gauw samen met stoffige toestanden. Tsja...

Op de recente afdelingsvergadering van het Gilde van Vrijwillig Molenaars kregen we te horen dat men streeft naar een ZWAAR bestuur voor de Groninger molensamenwerkingsorganisatie (met de GVM-afdeling als een commissie daarvan). Is dat een goed vooruitzicht? Het klinkt positief als we denken aan daadkracht en lobbyen, maar het kan

ook betekenen: bobo-isering in plaats van gedecentraliseerde vrijwilligersbetrokkenheid. In beide gevallen krijgt het organisatieweb een duidelijk centrum: er komt een dikke spin midden in het web. Dat beest (extra bestuurslaag, uitbreiding molenbureau) moet ook eten en voor niets gaat de zon op. Wind is wel gratis, maar nutteloos als de toestand van de molens verwaarloosd wordt. De kost gaat gemeenlijk voor de baat uit, aangenomen dat die er zal zijn. Of maatschappelijke zwaargewichten genoeg nemen met alleen een reiskostenvergoeding? In geen van de tot nu toe gepubliceerde stukken is iets te vinden over een financiële doorrekening van de plannen. Over gevolgen voor het menselijke kapitaal is al even weinig te lezen: houden/krijgen de vrijwilligers – molenaars, participantenbestuursleden – er nog/weer plezier in?

Moderne netwerken, zoals het internet, hebben juist géén centrale structuur om verkeersopstoppen in en rond het overkoepelende besturingssysteem te voorkomen. Het zal toch niet zo wezen dat het bestaande multifocale Groningse molennetwerk met drie organisaties nu al uitermate modern is? Alleen nog even de onderlinge relaties verbeteren tot breedbandcapaciteit, de lokale *humanware* oppeppen en de *service providers* upgraden. Oeff...

Redactioneel vervolg

In het *Redactioneel* van nummer 2004/1 is de schrijver helaas verstrikt geraakt in allerlei voor molensliefhebbers ongebruikelijke talstelsels. In het viertalig stelsel bestaan vier cijfers: 0, 1, 2, 3 – het cijfer 8 is er logischerwijs niet. Alle redactieleden – en de schrijver (J.C. van Driel) niet in de laatste plaats – hebben vele malen over de fout heen gele-

zen. Om correct en consequent te zijn, hadden de laatste twee schrijfwijzen van het decimale (tientalige) getal 32 als volgt moeten luiden:

$2 \times 4 \times 4$ dat is 200 (viertallig)

en ten slotte (helemaal fraai):

$1 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2$ dat is 100000 (tweetallig).

MOLENEIGENAREN: OPGELET!

De vergadering van het **Algemeen Bestuur van de Stichting De Groninger Molen** wordt verplaatst naar maandagavond 20 september 2004 in de Geertsemaheerd te Slochteren. De vergaderstukken worden t.z.t. toegezonden.

De Zelfzwichter toen...

Het was september 1981, toen in De Zelfzwichter een oproep stond voor het aansterken van het redactieteam. Daar had ik op gereageerd, waarna een soort sollicitatiegesprek plaats vond ten huize van de heer B. Jongsma aan de St. Jansstraat in stad Groningen, thans boven de prachtige modelbouwzaak De Stoomfluit waar ik nog onderdelen voor mijn zelfgemaakte molenmodellen kan kopen. Ik was vooral getroffen door zijn sterke gelijkenis met de bekende weerman Jan Pelleboer. Hij was met zijn brede glimlach een amicale en gezellige man. Zijn vrouw zette vaak koffie voor ons, met een plak cake erbij. Hun lieve kat vlijde al spinnend tegen mijn benen aan. Langzaamaan drong het tot me door hoeveel werk B. Jongsma al sinds 1949(!) voor de Groninger molens had verricht. Daarnaast was hij ook een uitstekende amateur-fotograaf. Zijn mooie en scherpe zwart-wit molenfoto's in warme tinten zijn ons alom bekend. Met hem raakte je nooit uitgepraat.

Afgesproken werd dat het grafische voorwerk van De Zelfzwichter voor mijn rekening zou komen, aangezien het grafische vak mijn beroep is. Er werd door de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens een typemachine beschikbaar gesteld. Voor het aanbrengen van de koppen en paginacijfertjes maakte ik gebruik van Letraset- of Mecanorma wrijfletters. Om eelt op je vingers van te krijgen. Met wat rekenwerk en het bepalen van het formaat van de eventuele foto's door middel van een rekenliniaal trachtte ik de pagina's een goede vulling te geven. Ik had speciaal hiervoor een montagetafel met lichtbak onder opaline-glas gemaakt. Indien zonodig, kon mijn doka ingeschakeld worden om foto's zelf te ontwikkelen en afdrukken.

Het was in die tijd nog een compleet knip- en plakwerk, waarna het werkstuk naar meneer Jongsma terug ging, zodat hij ermee naar de drukker kon gaan. Ik herinner me nog dat de toen nog primitieve

drukkerij (indertijd deel uitmakend van de provinciale griffie) was gevestigd boven de bekende modezaak van Zwartsenberg, tegenover de Der Aa-kerk. Niet lang daarna verhuisde de 'provinciale' huisdrukkerij naar het Buurthuis aan het Linnaeusplein, juist hetzelfde pand waarin onze Vereniging vroeger regelmatig vergaderde.

Het afleveradres voor de eindmontages ging later over naar Lammert Groenewold op molen *Koningslaagte* en nog weer later naar de heer Cees van der Horst in Scheemda. Een hele verbetering was dat de getypte vellen in die tijd digitaal op zogeheten

DE ZELFWICHTER

JAARGANG 18, NUMMER 62
JUNI 1991

DE ZELFWICHTER is het orgaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens - opgericht 4 oktober 1973.

Het blad verschijnt in de maanden maart, juni, september en december. Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal f 20,- per jaar is het abonnement van DE ZELFWICHTER gekoppeld. Losse nummers kosten f 2,50 exclusief porto.

Correspondentie-adressen:
Vereniging Vrienden van de Groninger Molens: Postbus 213, 9700 AE Groningen.
Postbank-nummer: 3864034.
Redactie van DE ZELFWICHTER: C.E. van der Horst, Langweg 10, 9679 HP Scheemda, telefoon 05979-1246.

IN DEZE ZELFWICHTER:

REDACTIE: C.E. van der Horst, Scheemda W.O. Bakker, Harkstede H. Berends, Sebaldsburen H.A. Hachner, Nieuwe Pekela FORMGEVING + TYPEWERK: M.E. van Doornik, Westerlânland AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE: C.E. van der Horst, W.O. Bakker, H. Berends, H.A. Hachner, F. Meuwes, en G.J. Povee. DRUK: Drukkerij Actief Scheemda, Scheemda	Relatiecomité 2 <i>Naar binnen de onderdelen van de afgebroken molen 1951-1967</i> 3 <i>Ingebruikstelling "De Nieuwelingen"</i> 4 <i>Vier jaarvergadering verslag</i> 12 <i>Instaatsonderdelen</i> 13 <i>Nationale Molendag 1991</i> 14 <i>Nationale Molendag op de "Goliath"</i> 16 <i>Tips voor verzamelaars (III)</i> 17 <i>Een nieuw molennetwerk in Nederland</i> 18 <i>Zaaien jong in het Noorden</i> 19 <i>Verre opdracht Ronceling & Salma</i> 20 <i>Verkorte opleiding verantwoord?</i> 22 <i>Over een molenverzameling</i> 24 <i>Nieuwe leden / Ons molennetwerk</i> 27 <i>Vraag en Antwoord</i> 28
--	---

1

Per treinkoerier naar Winschoten gebracht

bariet-papier uitgedraaid konden worden en weer naar mij opgestuurd werden voor de uiteindelijke montage. Het betekende wel een flinke aanslag in de begroting van de Vereniging, maar men was van mening dat de leesbaarheid zwaarder moest wegen.

Hét mooiste moment is mij nog steeds sterk bijgebleven: op 2 juni 1991 ging ik per trein naar Lübeck, van waaruit ik een fietsvakantie langs molens door de zojuist gevallen DDR naar Leipzig maakte. Ik had met Van der Horst afgesproken dat ik de eindmontages voor De Zelfzwichter op het station van Winschoten (de internationale treinen stoppen niet op station Scheemda, vlakbij zijn huis) door het geopende raam van de trein aan hem zou afgeven. Wat ook geschiedde. Terwijl de trein weer op gang kwam, zwaaide hij me nog lang na, een fijne fietstocht toegewenst. Dat een oude rot van een molenliefhebber dat deed, gaf me kracht om de lange fietstocht tot een goed einde te brengen.

Het was zomer 1993 wanneer mijn werkzaamheden aan De Zelfzwichter in andere handen overgingen. Mijn werk heeft bijna 12 jaar geduurd en via mijn vingers waren bijna 50 nummers tot stand gebracht. Da's niet mis.

Nu heb ik thuis een flinke PC staan met dure grafische Adobe-programma's en een flatbedscanner. Als ik 'De (Nieuwe) Zelfzwichter' nu nog onder mijn hoede had gehad, was slechts één ingebrande cd-rom voor de drukker eenvoudig afdoende. Een groot verschil met stapels papieren (en zeer veel postzegels) en het „lastige“ type-, knip- en plakwerk van weleer, maar het had ook zijn charme. Merkwaardig genoeg heb ik nog steeds met De Nieuwe Zelfzwichter te maken, op de drukkerij zelf. Het voorbereidende materiaal wordt kant en klaar door de vormgever aangeleverd, waarna ik het blad verder persklaar maak. ✂

Verhuisbericht

De oplettende lezer heeft in het colofon al de bevestiging gevonden van een lang lopend gerucht...

Het molenbureau is op 1 juni 2004 verhuisd van het Monumentenhuis aan de Aweg 5c naar het Museumhuis Groningen aan het Lopende Diep 8.

Het telefoonnummer is NIET gewijzigd, maar het e-mailadres WEL!

In het molenbureau zijn ondergebracht: het secretariaat van de Stichting De Groninger Molen, de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en het contactadres voor het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afd. Groningen en de redactie van De Nieuwe Zelfzwichter.

U bent van harte welkom in het Museumhuis Groningen, Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen (050) 3121694
molens@museumhuisgroningen.nl ✂

Regeerperioden van de Zelfzwichter-redacties

Nr.	Jr./Kw.	(Hoofd)Redacteuren	Layout	Voorzitter	Opmerkingen
1	74 mrt	???	???	H. v. Raalte	
2	74 mrt	L. Bouma	???		
4	76 jan	B. Jongsma	???		
8	77 okt	B. Jongsma + H. Epskamp	???		
12	78 dec		???	T. de Jong	
20	80/4		D.J. Tinga		
21	81/1	B. Jongsma + D.J. Tinga			
		B. Jongsma + D.J. Tinga +			
24	81/4	H. Berends + M. v. Doornik			
31	83/3				VvGM 10 jaar
33	84/1	B. Jongsma +			
		H. Berends + M. v. Doornik			
		B. Jongsma + D.J. Tinga +			
34	84/2	H. Berends + E. Laan +	M.E. v. Doornik		
36	84/4	L. Groenewold	M.E. + J. v. Doornik		
38	85/2	C.E. v.d. Horst + D.J. Tinga +			
		H. Berends + E. Laan +			
		L. Groenewold			
42	86/2	C.E. v.d. Horst + H. Berends +			
		E. Laan + L. Groenewold			
		C.E. v.d. Horst + H. Berends +			
		E. Laan + L. Groenewold +			
44	86/4	W.O. Bakker			
		C.E. v.d. Horst + H. Berends +			
45	87/1	L. Groenewold + W.O. Bakker			
		C.E. v.d. Horst + H. Berends +			
48	87/4	H.A. Hachmer + W.O. Bakker			
57	90/1		M.E. v. Doornik		
		C.E. v.d. Horst + H. Berends +			
		H.A. Hachmer + W.O. Bakker +			
66	92/2	P. v. Dijken			
67	92/3				Verstild Verl. 1
		C.E. v.d. Horst + H. Berends +			
		H.A. Hachmer + W.O. Bakker +			
72	93/4	P. v. Dijken	Drukk. Actief, Scheemda		
		H.A. Hachmer + H. Berends +			
73	94/1	W.O. Bakker + P. v. Dijken	Drukk. Hoekstra, Grijskerk		
74	94/2			T. Kalk	
79	95/3				ISSN: 1383-3340
81	96/1		H. Berends (Hoekstra, Gr.k.)		Cartoons: R. Halma
82	96/2				ISSN: 1386-4920
85	1/1 (1997)	H.A. Hachmer (a.i.) + W. Veen +	Biche Eleveld bNO (sjabloon)		
		H. Berends + G. Geertsema	Zodiak Groep (uitvoering+druk)		
88	1/4 (1997)	H.A. Hachmer (a.i.) +			
		H. Berends + G. Geertsema			
		H.A. Hachmer + G. Geertsema +			
89	2/1 (1998)	H. Berends + A.J. v.d. Salm +	A.D. Veenhoff		Exit cartoons
		J.C. v. Driel			
90	2/2 (1998)	H.A. Hachmer + G. Geertsema +			exit C.E. v.d. Horst
		A.J. v.d. Salm + J.C. v. Driel			(Boekennieuws)
93	3/1 (1999)		D. Lippe		
95	3/3 (1999)		(drukkerij Zodiak Groep)		
96	3/4 (1999)				
97	4/1 (2000)				
98	4/2 (2000)				
		H.A. Hachmer + G. Geertsema +			
99	4/3 (2000)	J.C. v. Driel		G.J. de Vries	
		H.A. Hachmer + G. Geertsema +			
100	4/4 (2000)	M. Strijkstra + J.C. v. Driel			Nummer 100
		H.A. Hachmer + G. Geertsema +			
		M. Strijkstra + J.C. v. Driel +			
106	6/2 (2002)	G. Koster			
107	6/3 (2002)				
114	8/2 (2004)		Dit nummer		

Op 12 en 13 juni 2004 vinden in het kader van het Groninger Molenweekend verschillende activiteiten op de molens plaats.

Bij het ter perse gaan is van de volgende molens bekend dat ze open zullen zijn.

Voor de meest actuele informatie kunt u kijken op www.groningermolens.nl

De locatienummers tussen vierkante haken zijn volgens de brochure **Molens in Groningen**, uitgegeven door de gezamenlijke Molenorganisaties Groningen.

Locatie	Molennaam	Contactpersoon	Telefoon	12 juni	13 juni	Bijzondere activiteiten
Eemshaven [69]	Goliath	I. Wierenga-Spijk	(0595) 41 27 24	JA	JA	ZA: promotiemarkt (10:00-17:00); Start van 'Mijn Laatste zoektocht' ZO: accordeon- en harmonicamarathon (13:00-18:00)
Eenrum [22]	De Lelie	T. Baars	(0595) 49 17 68	JA	JA	ZA: Koekjes bakken Beide dagen expositie Foto-expositie
Farmsum [21]	Aeolus	J.Th. Bijl	(0596) 62 46 36	JA	JA	
Gaarkeuken [30]	Westerhorner	M.T. Hazenberg	(0594) 21 34 19	JA	NEE	
Grijpskerk [29]	De Kievit	O.M. Lesman	(0594) 21 23 23	JA	NEE	
Harkstede [62]	Stel's Meuln	J.B. Janssens	(0598) 42 24 33	JA	NEE	
Leegkerk [39]	De Jonge Held	H.E. Hut	(0594) 54 97 09	JA	JA	Verkoopexpositie nestkasten
Niezijl [84]	Zwakkenburger	R. Lode	(0594) 21 35 72	JA	NEE	Foto's restauratie
Nieuw-Scheemda [59]	Westerse Molen	W.H. van Rheen	(0598) 44 65 00	NEE	JA	
Nieuw-Scheemda [60]	De Dellen	R.P. Lemminga	(0597) 59 12 92	JA (mo)	NEE	
Noordbroek [53]	De Noordstar	G.J. de Vries	(0597) 59 19 31	JA	JA	
Noorddijk [54]	Noordermolen	T. Kalk	(050) 541 63 86	JA	JA	Kinderactiviteiten / rommelmarkt
Noorderhoogebrug [55]	Wilhelmina	H.J. Berghuis	(050) 306 16 77	JA	JA	Pannenkoeken / meelverkoop Dag en nacht draaien
Pieterburen [23]	De Vier Winden	D.J. Tinga	(0595) 44 13 89	NEE	JA	
Sebaldeburen [28]	De Eendracht	H. Berends	(0594) 61 27 00	JA	JA (mi)	
Slochteren [64]	Fraylema Molen	R. Beugel	(0598) 42 23 26	JA	NEE	
Slochteren [65]	De Groote Polder	L. Groenewold	(0598) 39 91 91	JA (mi)	NEE	
Spijk [13]	Ceres	H.F. de Haan	(0595) 43 26 29	JA	NEE	Pellen
Uithuizen [68]	De Liefde	B.D. Poppen	(0595) 43 48 25	JA	NEE	Malen
Winschoten [76]	Molen Berg	G.J. Ijpma	(0597) 41 38 33	JA	JA	Malen
Winschoten [77]	Molen Dijkstra	B. Oomkens	(0597) 41 42 69	JA	NEE	
Zuidwolde [8]	't Witte Lam	M.H.A. Berghuis-Beneker	(050) 306 16 77	JA	NEE	
Zuidwolde [9]	Koningslaagte	H.J. Berghuis	(050) 306 16 77	JA	JA	

Groninger Molenweekend

Hondenmolen te Diepswal (vervolg)

In het vorige nummer beloofde ik op zoek te zullen gaan naar restanten van een hondenmolen die te zien is op een krantenknipsel in bezit van het Groninger Molenarchief. Bij navraag bij de VVV te Leek bleek er in het telefoonboek precies één vermelding met de naam Liewes te zijn. Gelukkig bleek de typefout van de journalist in de naam geen belemmering op de zoektocht. Op het gevonden adres bleek een tweede-generatie nazaat van de eigenaar van de stel- en wagenmakerij, E. Liewes, te wonen en een zoon van hem woonde daar weer om de hoek. In beide huizen bleken mensen thuis die zo vriendelijk waren mij nog wat bijzonderheden te vertellen. Zij waren door kennissen al gewezen op onze publicatie van het krantenknipsel.

Het kanaal van Leek naar Zevenhuizen bevatte, toen het nog voor de scheepvaart in gebruik was, verschillende sluizen. Bij een sluis is vaak ook een laad- en losplaats, een café en soms nog wat bedrijvigheid. Op de locatie van de tweede sluis was/is dat ook het geval. Het café van Eise Liewes jr. heette heel toepasselijk Het Middelste Vallaat. Nu heet alleen het bruggetje nog zo, de horecagelegenheid heet nu *The Blues Train*.

De hondenmolen bevond zich in de *doorrid* van het café. Dat is een onderdakse gang waarin een koets kan stoppen om de passagiers droog te laten uitstappen. Tegenwoordig zijn de grote houten deuren aan de terraskant vervangen door een glaswand en

Locatie van de voormalige stelmakerij van Liewes
Foto: J.C. van Driel, Groningen

op de plaats van de hondenmolen bevindt zich een bar.

Café Het Middelste Vallaat in 1985 (tekening van de familie Liewes)

Foto: J.C. van Driel, Groningen

Het hondenrad was bijzonder groot: afgaand op de lengte van (oudste) dochter van E. Liewes sr. schat ik de zichtbare hoogte van het rad op een dikke drie meter. De schoondochter die ik sprak, maakte me erop attent dat het rad ook nog bijna een meter in de vloer stak. De diameter moet dus wel bijna vier meter zijn geweest. Een grote hond kan daarmee flink wat energie opwekken. Het loopvlak van de hondenmolen was 80 cm breed en het was voorzien van dwarslatten tegen het uitglijden. Aan de muurzijde is de hondenmolen helemaal dichtgetimmerd, aan de kant van de doorrid was er een constructie met spaken. De as van de hondenmolen ging door de muur en met drijfriemen konden diverse machines worden aangedreven.

Het rad was hoger dan de plafondbalken en stak een meter in de grond

Foto-album familie Liewes

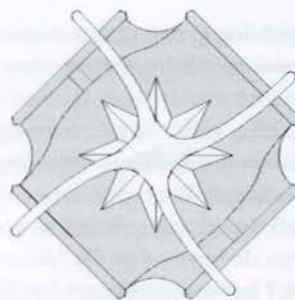
In *Het Slaapstee van Diene Fij*, een boekje met verhalen uit de plaatselijke geschiedenis van Leek, noemt Iwe Postma in een hoofdstukje getiteld *De Tredmolen* de gebruikte hond een *zware Deense dog* in tegenstelling tot de *stevige Duitsche dog* die in het krantenknipsel wordt vermeld.

Het houtbewerkingsbedrijf van E. Liewes sr. produceerde allerhande zaken: boerenwagens, wipkarren, was- en afwastobbes, lijkkisten, schopstelen, hooirijven, slijen, jukken, dorsvlegels, kruiwagens, handvatten voor zichten, linnenrekken en andere voor boeren en burgers nuttige zaken. Dat deed hij tot 1902 in Zevenhuizen; daarna nam hij het café over van zijn ouders en verhuisde hij zijn nering naar de uitspanning bij de sluis te Diepswal. Omdat Liewes alleen werkte, kon hij zelf alleen met pedaalkracht heel kleine machines aandrijven. E. Liewes jr. genoot zijn opleiding in Nietap bij Kuipers (een toepasselijke naam). Daar was men gewend de wat grotere machines aan te drijven met de handkracht van een of twee man.

In zijn eigen bedrijf moest E. Liewes jr. in zijn eentje voor een wat zwaardere draaibank of een lintzaag – bij gebrek aan een mechanische krachtbron – een knecht aannemen of zijn toevlucht nemen tot dierspierkracht. Net als een knecht was een paard in een rosmolen een te dure oplossing voor dat werk, maar een forse hondenmolen was blijkbaar goed. I. Postma schrijft dat bij dik zaagwerk soms een of twee dochters uit het gezin moesten meehelpen om de tredmolen gaande te houden! De hond werd met het lattenhek in de molen gehouden en soms waren er onvriendelijke krachttermen nodig om het tempo erin te houden of te krijgen.

Het einde van deze vorm van mechanisatie kwam met de invoering van wetten ter bescherming van dieren. Net als hondenkarren behoorden hondenmolens na 1945 tot het verleden. Het was voor Liewes jr. mede reden verder te gaan als boer en caféhouder. De rest is geschiedenis. ✂

De Gouden Zelfzwichter

Groningers hebben een probleem: ze kunnen geen complimenten geven. Molenaars in Groningen zijn daarin geen uitzondering. 'Kon minder', verder gaat men in de regel niet. Dit is een groot gemis.

Er wordt te weinig waardering getoond voor initiatieven in de Groninger molenwereld. Dat moet anders. De Vereniging 'Vrienden van de Groninger molens' heeft hiertoe met ingang van 2004 een jaarlijks uit te reiken prijs ingesteld: De Gouden Zelfzwichter.

De Gouden Zelfzwichter is een aanmoedigings- en waarderingsprijs voor personen, groepen of instanties die een opvallend initiatief hebben genomen dat van groot belang is voor de Groninger molenwereld, in de breedste zin van het woord.

De prijs, bestaand uit een bedrag van € 250,- en een unieke oorkonde, wordt in principe jaarlijks uitgereikt. De prijs wordt op voordracht of op eigen initiatief toegekend door een comité van aanbeveling. Dit comité bestaat uit een *ad hoc* samen-

De Gouden Zelfzwichter 2004

Aanmoedigings- en waarderingsprijs voor initiatieven ten behoeve van het Groninger molenleven

op 23 april 2004 uitgereikt aan

Stichting 'Widde Meuln'

Vit waardering voor de tomeloze inzet en voortvarende aanpak van de restauratie van de 'Widde Meuln' in Ten Boer.

Namens het comité van aanbeveling

*Arjen M. Strijkstra
secretaris 'Vrienden van de Groninger molens'*

*Griete J. de Vries
voorzitter 'Vrienden van de Groninger molens'*

... En dat u bij het uitvoeren van uw plannen het hoofd niet af te vaak moge stoten ... !

gestelde groep enthousiaste fantasierijke en redelijk goed geïnformeerde lieden, en dus volledig integer.

Echter, volledig geïnformeerd zijn over de vele zaken die het Groninger molenleven verrijken is onmogelijk: er gebeurt gewoon teveel. Het comité wil dus graag gebruik maken van kennis en inzicht van de lezers van *De Nieuwe Zelfzwichter*. Graag ziet het comité vanuit het Groninger molenland correspondentie tegemoet waarin wordt aangegeven waarom een bepaalde persoon/groep/instantie provinciale waardering verdient in de vorm van *De Gouden Zelfzwichter*. Dit kan in de vorm van een brief of uitgebreide e-mail aan de secretaris van het comité van aanbeveling (zie adres hier onder). Slechts over het voordragen kan met het comité worden gecorrespondeerd: beslissingen worden integer en onderbouwd genomen door het comité. Men kan jaarlijks genomineerd worden.

Het comité ziet graag uw voordracht voor *De Gouden Zelfzwichter* 2005 tegemoet!

Voor het startjaar 2004 is de prijs *De Gouden Zelfzwichter* door het huidige comité, bestaande uit het bestuur van de Vereniging, toegekend aan Stichting Widde Meuln (zie elders in dit blad).

Het comité hoopt de stichting 'Widde Meuln' met het uitreiken van 'De Gouden Zelfzwichter 2004' een teken van waardering gegeven te hebben die een inspiratie voor de toekomst vormt. Gefeliciteerd en veel succes!

Arjen M. Strijkstra
Secretaris comité van aanbeveling 'De Gouden Zelfzwichter 2005'
Noorddijkerweg 4, 9734 AT Groningen

A.M. Strijkstra

Stichting Widde Meuln krijgt *De Gouden Zelfzwichter*

Op vrijdag 23 april heeft de Stichting Widde Meuln een prijs gekregen van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens. Dit voor, zoals Grieto de Vries, voorzitter van de Vereniging het uitdrukte, "hun tomeloze inzet om de Widde Meuln gerestaureerd te krijgen en de professionele wijze waarop men dit aanpakt". De bijbehorende oorkonde ging vergezeld van een geldbedrag voor de restauratie.

De onderbouwing voor de toekenning van *De gouden Zelfzwichter* is, dat de Stichting Widde Meuln zich met grote voortvarendheid heeft ingezet voor behoud en restauratie van de *Widde Meuln* in Ten Boer. De stichting heeft zich snel en accuraat weten te profileren op allerlei niveaus, van het verwerven

van lokale ondersteuning door vrijwilligers en donateurs tot het werven van fondsen en het continu verkrijgen van aandacht bij lokale en provinciale overheden. De veelvoud en kwaliteit van de activiteiten van de Stichting Widde Meuln heeft alles in zich om het uiteindelijke doel, het in ere herstellen van de *Widde Meuln*, te bereiken. De activiteiten van de Stichting Widde Meuln kunnen als voorbeeld dienen voor hoe een actie voor behoud en restauratie gevoerd kan worden.

De directe aanleiding voor het uitreiken van deze prijs, was het gereedkomen van een rapport over de geschiedenis van de *Widde Meuln* en de andere koren- en houtzaagmolens in de gemeente Ten Boer

VVGM-voorzitter De Vries (l) overhandigt de oorkonde aan de heer K. v.d. Laan, voorzitter van de stichting De Widde Meuln

Foto: A.M Strijkstra, Groningen

A. Aalfs

onder de titel *De opkomst en ondergang van het industriële windmolenbedrijf*. De studie werd uitgevoerd door de heer Hidde de Haas onder begeleiding van de Geschiedeniswinkel in Groningen. Het rapport beschrijft de opkomst, de bloei en ook de ondergang van de industriemolens. Het is een waardevol document waarin nog eens tot uitdrukking wordt gebracht welke belangrijke rol de molens in de afgelopen eeuwen voor onze samenleving hadden.

Het rapport is te bestellen bij de Stichting Widde Meuln, Gerichtstraat 4, 9791 BG Ten Boer, (050) 3023341, restaurantie@widdemeuln.nl. Meer informatie over de *Widde Meuln* en over de voortgang van de restauratie kunt u vinden op www.widdemeuln.nl

Ruige Route Hogeland

Zo'n achthonderd jaar geleden zag Noord Groningen er nog uit als de Waddenzee nu. Om zich te beschermen tegen de zee hadden de bewoners hun woonplaatsen verhoogd met klei, afval en mest. Deze wierden (in Friesland terpen), die vaak uitgroeiden tot hele dorpen, zijn veelal nog in het landschap terug te vinden.

Dit zijn niet de enige sporen die herinneren aan vroegere tijden. Het zijn ook de molens en de maren, de kerken en de borgen. De *Ruige Route Hogeland* voert u aan de hand van een routegids en een drietal cd's drie dagen lang per kano, te voet en op de fiets door het heden en verleden van het bijzondere Noord Groninger landschap. De eerste nacht wordt er geslapen op een unieke locatie: bij

de poldermolen *Goliath* (eigendom van de Stichting De Groninger Molen).

Wie *Goliath* zegt, moet in één adem vrijwillig mole-naar Ida Wierenga noemen. Een opgewekte struise vrouw van midden vijftig die haar hart verpand heeft aan de molen. En meer dan dat. Ida is ook een uitstekende gastvrouw die, welbespraakt als zij is, haar gasten met verhalen en anekdotes weet te vermaken. En als oud-verpleegster is ze niet te beroerd praktische adviezen te geven over diverse kwalen en kwaaltjes. Waar mogelijk, helpt zij direct.

Maar laten we bij het begin beginnen.

De deelnemers komen vrijdags volgens het spoor-

boekje van de NS om 10:56 uur aan op het station in Stedum. Een stationnetje *in the middle of nowhere* waar een comité van ontvangst klaar staat: de routemanagers (ook al vrijwilligers). Plezierige lui die er lol in hebben het hele weekend met kano's en fietsen in de weer te zijn. En die met de nodige grappen en grollen hun gebied uitstekend weten te promoten. Zij delen de fietsen uit en verwijzen u door naar café Het Oude Raedthuys. Onder het genot van koffie en Groninger koek wordt daar uitleg gegeven over de route en worden de cd-spelers met de cd's uitgereikt. Op de cd's staan prachtige verhalen, anekdotes, informatie en liedjes over het gebied. En op de achtergrond de melodieuze muziek van de Groninger folkgroep Törf.

Dan is het tijd om te vertrekken. Allereerst voert de tocht per fiets naar het rustieke wierde-dorpje Westeremden (met bezoek aan het atelier van de vermaarde figuratief/realistische schilder Henk Helmantel).

Het is bijna niet te geloven dat dit plaatsje in de 13^e eeuw nog een belangrijke havenplaats was. Gelegen aan de voormalige Fivelboezem.

Nu is het (in de zomer althans) omgeven door uitgestrekte aardappelvelden en ruisend graan.

Na de lunch bij recreatieboerderij De Diek'n volgt een kanotocht van ongeveer een uur over de Oude Maar (een maar is een overblijfsel van een geul op het vroegere wad) door de uitgestrekte landerijen, waar men zich compleet van de wereld waant. Ondertussen vertelt amateur-historicus Reint Wobbes op de cd over de geschiedenis van het landschap en bezingen Lien Verwer en Albert van der Heide in De ballade van het Hogeland de tragische geschiedenis van een steenrijke boer wiens echtgenote het aanlegt met een ander.

In Zijldijk stapt men weer op de fiets. Na een kennismaking met de Groninger adel op de Menkemborg (borg = kasteel) in Uithuizen is de volgende ontmoeting die met metaalkunstenaar Jaap van Meeuwen. Jaap is een gezellige prater die ook nog eens prachtige kunstwerken maakt. Hij zetelt in een karakteristiek café in Uithuizermeeden.

Na de bezichtiging van het beroemde kerkorgel in de kerk van Uithuizermeeden kan men nog de niet minder mooie draaiorgels van Jan en Angeline Abels bewonderen en horen.

Het laatste stukje van de dag wordt er gewandeld naar de *Goliath*, naar Ida. Zij heeft het eten klaar (erwtensoepp met spek). Na het eten jaagt zij haar gasten de stuipen op het lijf met griezilverhalen.

Dan is het tijd om te gaan slapen (als dat nog lukt tenminste) in *slaapkabintetten* (tot slaapkabines omgebouwde schaftkeetjes).

Dag twee begint na een overvloedig ontbijt met een wandeling. Over de waddendijk in westelijke richting tot aan de *Noordkaap*, het noordelijkste puntje van Nederland. Rechts ligt de Waddenzee met in de verte de eilanden Borkum, Rottum en Rottumerplaat. Op de Noordkaap staat sinds kort het kunstwerk *De hemelpoort*. Bij de presentatie is het door diverse mensen nogal opgehemeld, anderen zien het nog liever vandaag dan morgen in tegenovergestelde richting in de klei (of naar Rotterdam) verdwijnen. Waddenschilder Geurt Busser doet dit op de cd haarfijn uit de doeken. Vanaf De hemelpoort wordt er weer gefietst langs de dijk tot aan Noordpolderzijl, het unieke vissershaventje van Usquert. In café Zielhoes is een lunch met uiteraard garnalen en vis.

Daarna verder op de fiets over Usquert naar Rottum, waar ooit de (reeds lang overleden) Groninger dichter Jan Boer woonde en werkte. In Usquert kan een bezoek worden gebracht aan de monumentale boerderij van de familie Hopma Zijlema. Hopma Zijlema, die in niets doet denken aan de stugge Groninger boer van weleer ('Goa van mien laand of!'), leidt de bezoekers graag rond door zijn bedrijf. De boerin (en tevens begenadigd amateur-toneelspeelster) Foske Hopma Zijlema doet op de cd een boekje open over de welbespraaktheid van de Groninger. Met zo weinig mogelijk woorden zoveel mogelijk proberen te zeggen – daarom duren in het Gronings vertaalde toneelstukken ook veel korter.

De Groninger heeft over het algemeen ook moeite met opscheppen (over de schoonheid van het landschap bijvoorbeeld). Groeten doet hij met het woord *moi*. Op de cd legt Fré Schreiber precies uit hoe het Groninger dialect in elkaar steekt. De praktijk volgt meteen door middel van het lied *Grunnegers veur beginners* van de Groninger zanger Ede Staal. Ede is een fenomeen: meer dan tien jaar na zijn dood is hij nog steeds ongekend populair.

Van Rottum tot Middelstum wordt er gekanood over het Boterdiep. In Middelstum ontvangt schilderess Francien Schrikkema de gasten in haar atelier. In tegenstelling tot Henk Helmantel is zij meer abstract bezig.

Francien brengt met de kwast in praktijk wat de Groningers met woorden zeggen. Met zo weinig mogelijk streken zoveel mogelijk zeggingskracht op het doek proberen te krijgen.

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Voltekorenmeel

*Hondensport, Vogelzaden,
Paardenvoerders, Vogels
Aquariumbenodigdheden,
Hengelsportartikelen
en alles voor Uw huisdieren*

Rijksstraatweg 135
(050) 535 02 15
Haren (Gr)

DE MOLEN IN DE VREUGD?

Een grote
collectie
in horloges,
zilver,
goud en
briljant.

GRAVEREN IS GRATIS!

JUWELIER **REPKO**

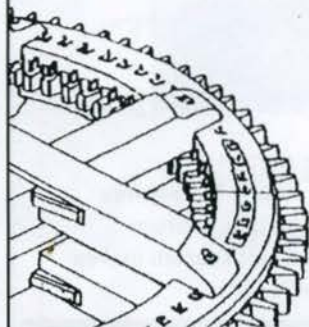
Herestraat 4
Groningen
tel. (050) 312 91 31

Molenmakersbedrijf
Molema
V.O.F.

Provincialeweg 4, 9677 TW Heiligerlee

telefoon (0597) 59 16 60
telefax (0597) 59 11 76
mobiel 06 53 22 48 91

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwemeel
- viergranenmeel
- pannenkoekmeel
- boekweitmeel

Openingstijden:

woe. t/m vrij. 14.00-17.00 uur
zat. 10.00-12.00 en 14.00-17.00 uur

Molenaar J.J. Pot
Telefoon (0598) 39 49 53

Naar windmolen

Joerwert

Te Feerwerd voor:

- ✓ tarwemeel
- ✓ tarwebloem
- ✓ rijst
- ✓ gort
- ✓ pannenkoekmeel
- ✓ gemengd graan
- ✓ en andere molenproducten
- ✓ (ook voor zelfbakkers/sters)

Donderdag, vrijdag en zaterdag geopend van
13.30 - 17.30 uur

Molenaar Rolf Wassens

☎ (0594) 62 15 45 / 62 19 45

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

⌘ Boerderijen

⌘ Villa's

⌘ Recreatiebungalows

⌘ **Molens**

⌘ Bungalows

Ook voor reparatie en onderhoud

tel./fax (050) 406 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

Fa. Dunning Molenbouw

Gespecialiseerd in het
restaureren en het uitvoeren van
onderhoudswerkzaamheden aan
koren-, pel- en poldermolens.

Provincialeweg 28

9774 PB Adorp

tel. (050) 3061221

fax. (0598) 450013

06 - 51856323

dunning.molenbouw@hetnet.nl

EENRUM

zelfs bij regen een zonnig dagje uit !!!

Rondom het Molenplein vindt U:

Molen de Lelie

Met bakkerijmuseum en ambachtelijk gebakken
oerbrood

Tel: 0595-491272

Aardewerkplaats de Volharding

Met ambachtelijk aardewerk uit de
hele wereld

Tel: 0595-401688

Abrahams Mosterdmakerij

met ambachtelijke mosterd en
azijnmakerij en sfeervol restaurant

Tel: 0595-491600

Kaarsenmakerij Wilhelmus

Met ambachtelijke kaarsen
productie en zelf kaarsen maken

Tel: 0595-491388

**VERSTOPPING ?
ALARMTELEFOON
050 - 5421890
24 UURS - DIENST**

- Rioolontstoppen
- Aanleg en reparatie
- T.V.-inspectie
- Gevelreiniging
- Impregneringen

PETER KUIL
REINIGINGS SERVICE

Noorddijkerweg 13
9734 AS Groningen

Tel. (050) 542 18 90
Fax (050) 542 37 78

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon (0570) 61 23 53

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*

Fa. DOORNBOS

A-Kerkhof 33
9712 BC Groningen
Telefoon: (050) 312 08 07

Peize goed bekeken

Een unieke combinatie van verhalen, historie en mooie beelden van Peize toen en nu. Een boek door historici, schrijvers, dichters, schilders en fotografen. Over 'alles tussen kerk en kroeg, hop en ooevaar, landbouw en politiek, vroeger en nu.'

Onder redactie van Peter ten Hoor, Nico Bossina, Gert Visser en Chris Jansen.

Uitgeverij
kleine Uil

Uitgeverij kleine Uil heeft een redelijk uitgebreid fonds met dichtbundels, verhalenbundels, romans en 'kijkboeken'. Zo verschenen eerder *De Groninger blaarkop*, *Lichtsteert* (Groningse gedichten van Reinder W. Hiemstra), *Aan raand van tied* (verhalen en gedichten in het Gronings van Jan K. Harms), *De wind door mijn haar* (gedichten van Marianne Janssen) en *Horizontale reizen* (reisverhalen van Hans van der Heijde).

144 bladzijden full colour
21 x 17 cm,
genaaid gebonden
ISBN 90 77487 02 6
€ 22,50

Aweg 4/1
9718 CS Groningen
FAX (050) 3182026
MAIL info@kleineuil.nl
INTERNET www.kleineuil.nl

Op stand logeren bij Goliath

Foto: D.J. van der Zee, Groningen

Via een bezoek aan het borgterrein Ewsum (Joop Wijnsema van de Groninger Borgen Stichting weet daar op de cd boeiend over te vertellen) gaat het per fiets via Huizinge en Westeremden naar het overnachtingsadres Hotel Spoorzicht in Loppersum. Een karakteristiek hotel (en een fraai stuk erfgoed), waar tevens het diner is. Misschien een tikkeltje te luxe voor een Ruige Route maar na alle 'ontberingen' is dat nooit weg.

De derde dag is relatief kort. Er wordt gefietst dwars door de landerijen naar de 'Peertil' (= paardenbrug) over het Westerwijtwedermaar. Daar staan de routemanagers te wachten met de kano's. Als de wind zuidwest is (en dat is heel vaak zo) gaat het met een rustig vaartje naar een zeer bijzonder huiskamercafé: dat van Tinus en Eke Hazekamp in Westerwijtwerd. Vooral even naar binnen gaan. De kroeg is altijd open en Tinus en Eke hebben altijd wel wat te vertellen (vooral Tinus).

Dan breekt het laatste stuk van de tocht aan. Via een picknick bij de molen in het prachtige Onderdendam (de voormalige hoofdplaats van de streek Hunsingo en knooppunt van de vroegere trekvaart)

fietst men naar Bedum, het eindpunt van de tocht. Bedum was in de middeleeuwen en beroemde bedevaartsplaats. De machtige Walfridustoren, de scheefste toren van Nederland, herinnert hier nog aan.

De trein vanuit Bedum vertrekt om 15:41 uur. Een uniek weekend is dan achter de rug waarbij de gasten met recht zullen kunnen zeggen de ziel van het Hogeland te hebben doorgrond.

De Ruige Route Hogeland is één van de vijf Ruige Routes die touroperator *SNP Natuurreizen* aanbiedt. Avontuurlijke tochten waarbij je afwisselend wandelend, fietsend of kanoënd komt op plekken waar normaal niemand komt. U slaapt op zeer originele plaatsen en u krijgt verhalen over de streek te horen van kunstenaars, natuurontwikkelaars, dichters en boeren, die voor een geweldige beleving zorgen. Informatie over reissommen, voorzieningen en over de andere Ruige Routes: www.ruigeroute.nl

Verslag van de voorjaarsvergadering van het Gilde van Vrijwillig Molenaars, afd. Groningen

Op zaterdag 17 april jongstleden vond de voorjaarsvergadering plaats in 't Schienvat te Kantens. Ondanks het mooie weer hebben 29 leden de weg naar Kantens gevonden. Met een draaiende *Grote Geert* op de achtergrond opent de voorzitter om 13:35 uur de vergadering. Er zijn afmeldingen ontvangen van de heren Sleijfer en Wijchgel en van de dames Koster-Westervarder en Meijer-Heidema. Door de Vereniging De Hollandsche Molen is bekend gemaakt dat op dinsdag 25 mei 2004 het landelijk molenaarsexamen wordt afgenomen op molen *De Kie-vit* te Grijpskerk. Vanuit de afdeling Groningen wordt hieraan deelgenomen door twee kandidaten. Verder vraagt de voorzitter aan de aanwezigen om deel te nemen aan het Groninger Molenweekend op 12-13 juni aanstaande.

Helaas is het door de afwezigheid van mevr. Gerda Koster-Westervarder niet mogelijk officieel afscheid van haar te nemen als bestuurslid. Het bestuur is voornemens om in de toekomst meer te anticiperen op bestuursmutaties. Uitvloeisel hiervan is dat de heer Sietse Pot zich beschikbaar heeft gesteld om in de toekomst een vacature in te vullen. Een toelatingsexamen was gepland op zaterdag 5 juni. Helaas hebben zich geen kandidaten aangemeld zodat het examen niet doorgaat. Door de afdeling Zuid-Holland is een verzoek ingediend bij de opleidingsraad om de geldigheidsduur van het toelatingsexamen te beperken tot één jaar. Dit voorstel is aangenomen en wordt met onmiddellijke ingang ingevoerd. Er is een

cd-rom t.b.v. de instructeurs verschenen met de theorie van hoofdstuk 1 met oefenvragen (en antwoorden). Van de heer Bé Oomkens komt de vraag of er nog een enquête komt m.b.t. het Groninger Molenweekend. De voorzitter kan hierop geen antwoord geven. De heer Gert Jan Vermeer vraagt of er iemand is die hem wat wegwijs kan maken in Oost-Groningen. Met name de verhouding tussen GVM en molenwerkgroep Oost Groningen is hem onduidelijk. Onder enige hilariteit wordt hij daarvoor verwezen naar de heer Bé Oomkens.

Zaterdag 24 april 2004 wordt de eerste pel-les georganiseerd in Spijk. Hiervoor hebben zich ongeveer tien deelnemers opgegeven. Naar aanleiding van deze ervaringen worden de leerlingen uit de provincie Groningen in de gelegenheid gesteld om in mei aan een les deel te nemen. De instructeurs worden daarover zo spoedig mogelijk geïnformeerd. De heer Henk de Haan (molenaar van de *Ceres* te Spijk) meldt dat de molenmaker nog lang niet klaar is met de restauratie van het pelwerk. De voorzitter meldt dat met de molenmaker is afgesproken dat de molen voor 24 april zal worden opgeleverd.

Het is de bedoeling dat de afd. Groningen van het GVM binnen de nieuwe Groningse Molenorganisatie wordt opgenomen als een aparte commissie. De afdeling blijft echter wel een zelfstandige organisatie. Verder wordt ernaar gestreefd om een breed en sterk bestuur voor de organisatie te formeren met bestuurders en geen molenliefhebbers. Naar

aanleiding van vragen van de heer Ab Raven kan de voorzitter melden dat nu wordt gewerkt aan de definitieve structuur waarna gepoogd wordt om bij de provincie Groningen financiën los te weken. De vooruitzichten hierop zijn goed en zal waarschijnlijk worden ingevuld middels een uitbreiding van het personeelsbestand. Verder zal het molenkantoor per 1 juni 2004 verhuizen naar het Museumhuis Groningen (Lopende Diep 8). Van de penningmeester hebben de aanwezigen een overzicht van de financiën gekregen. Naar aanleiding hiervan merkt de heer Ties Kalk op dat de bijdrage van het landelijk Gilde is gedaald. Deze daling wordt veroorzaakt door een daling van het ledenaantal. Mevr. Magda Strijkstra-Kalk merkt op dat er gaten zitten in de begroting. Volgens de penningmeester komt dit doordat bepaalde posten niet apart zijn te specificeren en dus als totaal zijn opgenomen. Bij de rondvraag merkt de heer Jaap van Driel op dat het jammer is dat deze vergadering samenvalt met het Nationaal Museumweekend. De voorzitter antwoordt dat het in deze periode altijd heel moeilijk is om een vergadering te plannen i.v.m. de feestdagen en diverse andere evenementen. Hij illustreert dit met het feit dat deze vergadering oorspronkelijk een week later was gepland maar is verschoven i.v.m. de jaarlijkse excursie van Oost-Groningen. Door de heer H. van der Dong wordt gevraagd of het niet een optie is om reclame te maken voor de opleiding op technische scholen. De voorzitter meldt dat dit in het verleden ook geen succes is geweest. Om 14:00 uur sluit de voorzitter de vergadering. Na een kopje koffie maken de meeste aanwezigen gebruik van de mogelijkheid om molen *Grote Geert* te bezichtigen.

J.-J. Sterenberg, secretaris

Molen nieuws

De nummering tussen () verwijst naar de nummering in het Groninger Molenboek – 2de druk, welke is uitgegeven in 1981; tussen vierkante haken staat het nummer zoals het gebruikt wordt op de kaart in de brochure *Molens in Groningen*.

Windmotoren van het Groninger Landschap bij Kropswolde en Foxhol

Op maandag 23 februari is molenmakerij Bertus Dijkstra uit Sloten begonnen met het plaatsen van twee Amerikaanse windmotoren, één in de Kropswolderbuitenpolder bij Kropswolde en één in de Westerbroekstermadepolder nabij Foxhol. Eerstgenoemde molen heeft vrijdagmiddag 27 februari voor het eerst proefgedraaid. Bijgaande foto is gemaakt tijdens het proefdraaien. Hierbij moet gezegd worden, dat de vijzel nog niet heeft meegedraaid.

Westerbroekstermadepolder
Foto H. Noot, Haren

De werkzaamheden aan de windmotor in de Westerbroekstermadepolder zijn inmiddels zover gevorderd, dat 1 maart begonnen kon worden met het aanbrengen van de rotorbladen. De gehele opbouw van beide windmotoren is van het begin af aan met digitale foto's vastgelegd door Karin en Harmannus Noot-Schilderman.

Voor meer informatie zij verwezen naar de website van Stichting Het Groninger landschap www.groningerlandschap.nl. Klik achtereenvolgens op *Stichting*, op *Persberichten* en onder aan de lijst op *hier* voor de volledige lijst berichten. Ga in deze lijst naar *Plaatsing windmolen in de Kropswolderbuitenpolder (13-2-2004)* Het recentere bericht *Molen Kikkoman in natuurgebied Leinwijk staat stil (22-4-2004)* is voor ons ook interessant.

De prijsuitreiking van de naamgevingprijsvraag (zie *De Nieuwe Zelfzwichter* 2004/1) vindt plaats op 30 juni; daar leest u dus meer over in het volgende nummer van ons blad.

Korenmolen Windlust (22), Overschild [16]

Als het een beetje meezit met het financieren van de eigen bijdrage kan dit jaar nog € 71.400,- worden besteed als volgend onderdeel van een grotere restauratieklus. U weet vast nog dat vorig jaar al een nieuwe stelling geplaatst is. De Slochter Molenstichting heeft een rijkssubsidie van € 50.000,- toegezegd gekregen die in 2008 betaalbaar wordt gesteld. Men denkt aan voorfinanciering via het Nationaal Restauratie Fonds, maar dan moet wel de hele opdracht financieel rond zijn. Inmid-

dels is een begin gemaakt met het werven van geld. Soms denk je wel eens dat molens niet met vet worden gesmeerd maar met geld. Hoe dan ook: er is goede hoop. We komen er in de volgende *Nieuwe Zelfzwichter* op terug.

Houtzaag/korenmolen Fram (27),

Woltersum [19]

Na ca. 25 jaar gering onderhoud, ontstaat er op elke molen een dusdanige staat van onderhoud dat groot onderhoud al snel een restauratie wordt genoemd.

De *Fram* verkeert ook in een dergelijke staat en zal dan ook voor een gedeelte gerestaureerd worden. Dit jaar staat het volgende op het programma:

- de kapbedekking zal waar nodig worden vernieuwd
- de molen zal een nieuwe staart en nieuwe lange schoren krijgen
- de staart zal worden voorzien van een nieuwe lier
- 75% van het hekwerk zal worden vernieuwd

De vrijwilligers van de *Fram* hopen dat er snel geld vrijkomt om een tweede gedeelte van de restauratie uit te kunnen voeren.

Poldermolen Witte Molen (49), Glimmen [34]

Na een grondige en kostbare restauratie is de *Witte Molen*, die de polders Lappenvoort, Glimmermade en Het Oostland (totaal 450 hectare) bemaalt, weer volop in bedrijf. De restauratie van de molen kostte meer dan € 150.000. De molen was in verval geraakt, maar kon meeliften in de Europese subsidies die vrijkwamen voor het herstel van de bene-

denloop van de Drentsche Aa. De stilstand van de molen veroorzaakte in de afgelopen jaren met enige regelmaat ingezonden brieven van automobilisten op de A28 die zich lieten afleiden door de opvallend witte molen. Misschien is de Lorelei van Haren wel de aanleiding tot het relatief hoge aantal verkeersongelukken op dat stukje snelweg. De nieuwigheid brengt wel wat kinderziektes mee, maar molenaar Van Tongeren verwacht dat die met een week of wat vanzelf overgaan. Toch is Van Tongeren niet helemaal tevreden: 'In de loop der jaren zijn rond de molen bosschages en bomen gegroeid die de wind hinderen. Maar natuurbeschermers willen de bomen die na de bouw van de molen zijn gegroeid niet weghalen.'

Ter hoogte van de kruilier: de A28
Foto: H. Noot, Haren

Tijdens Nationale Molendag (8 mei) heeft de molen alweer gedraaid. Harmannus Noot kon het zelfs op zijn 47e geboortedag (14 mei, ook precies zijn 24e molenaarsjubileum) niet laten even op de fiets te springen en wat foto's te maken in de zon.

De Noordermolen (82), Noordbroeksterhamrik (Oosterbroek) [52]

De restauratie is begonnen met het uitnemen van oude onderdelen.

Foto: L. Groenewold, Froombosch

Korenmolen *Entreprise* (98), Kolham [63]

De Rijksdienst voor Monumentenzorg heeft ten langen leste een positieve beschikking afgegeven rond het herbouwplan dat reeds in 2000 was opgesteld. Ook al hebben we er even op moeten wachten, toch is dit belangrijk nieuws. De totale herstelkosten bedragen op het prijspeil van 2004 zo'n € 535.000. Nu de Rijksdienst heeft aangegeven 70% van de kosten te willen subsidiëren is het project voor de eigenaar de Slochter Molenstichting haalbaar geworden. De stichting gaat er van uit nog dit najaar met de eerste fase van het herstel te kunnen beginnen. Alle molensliefhebbers wordt aangeraden om de batterijen van de (film)camera's opgeladen te houden om een en ander vast te kunnen leggen. Het volledige herstel van deze markante stellingkorenmolen is het belangrijkste en meest intensieve project dat de stichting moet trekken. Heeft dat wellicht met de naam *Entreprise* (onderneming) te maken? Er zal best nog heel wat water door de vijzels van de watermolens schroeven voor alles gereed is, maar het begin is er! U kunt een sneller herstel mogelijk maken door mee te doen aan de adoptie van molenonderdelen. De stichting heeft deze leuke actie opgezet om de eigen bijdrage te financieren: molenonderdelen zijn geprijsd

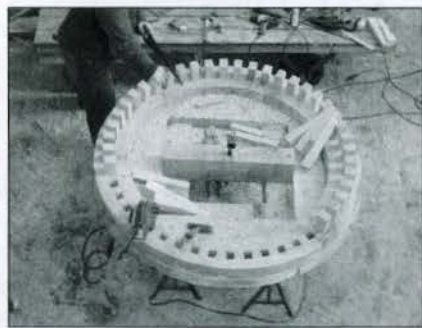
en komen in aanmerking voor adoptie. Lees meer hierover op de nieuwe website van de stichting:

www.slochtermolenstichting.nl (zie Ander molennieuws).

In de volgende *Nieuwe Zelfzwichter* hopen we uitgebreid aandacht aan deze actie te kunnen besteden. Naast het adopteren van onderdelen kunt u ook een kleurenposter op A3 formaat kopen voor € 10,-. De extra opbrengst komt natuurlijk terecht in het herbouwfonds. De poster is o.a. verkrijgbaar bij het molenkantoor te Groningen en bij de molens van de Slochter Molenstichting.

Poldermolen *Fraeylemamolen* (109), Slochteren [64]

Eind vorig jaar kon door een meevaller uit het krediet Cultuurhistorisch Erfgoed van de provincie Groningen aan molenmaker Molema opdracht worden verleend tot het vernieuwen van het bovenwiel en het repareren en afstellen van de vang. Het liep voor de wind: onverwacht snel was het oude, onbetrouwbare wiel verwijderd en het nieuwe geïnstalleerd. Molenaar R. Beugel is inmiddels gewend aan het nieuwe vangen en bezoekers kijken met respect naar het prachtige nieuwe exemplaar boven in de kap. Het oude wiel ligt momenteel opgeslagen in molen *De Grootte Polder* (ook aan de Groenedijk te Slochteren). Het bestuur van de Slochter Molenstichting bezint zich op mogelijkheden het wiel te behouden en tentoon te stellen.

Nieuw bovenwiel in aanbouw
Foto: Zantinga (Molenaarsbedrijf Molema)

Poldermolen Goliath (122), De Greede (Eemshaven) [67]

Op zaterdag 12 juni (in het Groninger Molenweekend) start Ida Wierenga een actie voor noodzakelijke verbeteringen aan de poldermolen *Goliath*. Om 10:00 uur begint daar tijdens een promotiemarkt een zoektocht naar 3000 briefjes van € 20 om onder andere nieuwe roeden te financieren.

De oxidatie in de roeden heeft gevaarlijke vormen aangenomen: tijdens draaien was er het risico dat kluiten roest u om de oren zouden vliegen. Ida heeft dat zelf al eens op pijnlijke wijze moeten ervaren. Ze verzamelt de losgebroken plakken roest in een emmer in de hoop dat de inhoud mag worden omgezet in de gewenste waardepapierjes. Het symptoom wordt nu voorlopig bestreden met houten propfen in de einden van de roeden.

Ida noemt de actie haar laatste zoektocht. Hoe dat zo? In 1994 werd de *Goliath* na de actie *De Goliath voor een geeltje, weer een Juweeltje* voorzien van een nieuw rietdek. 'Omdat je maar eens in de tien jaar een grote actie kunt houden, is de roede-actie mijn laatste actie.' Houdt Ida na deze actie helemaal op met haar molenactiviteiten? Daar laat ze zich niet expliciet over uit. Gelukkig laat de enigszins dreigende uitspraak ruimte over voor het dóórlopen van al haar 'gewone' molenbezigdheden...

Ander molennieuws

Foto-expositie in molen *Aeolus* te Farmsum

De leden van de Amateur Fotografen Vereniging Veendam hebben een 25-tal mooie foto's genomen van molens in Oost-Groningen. Zij hebben niet alleen de buitenkant, maar ook de binnenkant gefotografeerd. De molens van Winschoten, Ganzedijk, Nieuw-Scheemda en Vriesche-loo hebben gediend als fotomodel en

Optimistisch als altijd: Ida heeft de roestbak gevangen in de vreugdestand
Foto: Ida F. Mulder, Sappemeer

het resultaat mag er zijn. Het zijn geen foto's zoals u gewend bent van ansichtkaarten. Men heeft ook onderdelen van de molen gefotografeerd en daarbij is goed gelet op de achtergrond, wat prachtige plaatjes opleverde. Het is een lust voor het oog en een gemis als u het niet zelf gezien hebt.

De fraai ingelijste in kleur en in zwart-wit afgedrukte kiekjes zijn te bewonderen in de molen van Farmsum. De expositie in molen *Aeolus* loopt van Nationale Molendag (8 mei) tot en met het Groninger Molenweekend (12 en 13 juni). De molen is geopend op elke dinsdag- en donderdag middag van 13:30 tot 17:00 uur. U kunt ook een afspraak maken voor een ander tijdstip met molenaar Th.Bijl (0596-624636) of met B.Peihak (0596-614189).

Werving leerling-molenaars succesvol

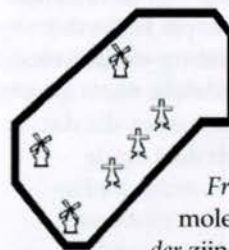
In maart organiseerde de Slochter Molenstichting twee inlooppiddagen, bedoeld om nieuwe molenaars te werven binnen de eigen gemeente. Ondanks de tegenvallende weersomstandigheden bleek er veel belangstelling te bestaan voor de cursus

Vrijwillig Molenaar. Twee molens waren geopend om geïnteresseerden

nadere informatie te geven over dit oude ambacht.

Zowel op de Fraeylemamolen als molen De Groote Polder zijn de respectievelijke molenaars Beugel en

Groenewold de hele middag bezig geweest met het beantwoorden van vragen. Ook molenaarsinstructrice mevrouw Koster had het druk met het geven van uitleg. Tegelijkertijd kregen de kandidaat-cursisten en de overige bezoekers een goed beeld van wat het werken met een molen inhoudt. Door de krachtige wind maalden beide molens volop. De snel gaande wieken, de brommende kammen van de molenwielen en het ruisen van het water in de vijzel zorgden voor een indrukwekkende omlijsting. Op vragen als 'Ben ik een vooropleiding nodig?' of 'Is het een dure cursus?' kon geruststellend worden geantwoord. Iedereen met hart voor molens kan instromen. En de kosten blijven beperkt tot een lid-

maatschap van het landelijke Gilde voor Vrijwillig Molenaars en de aanschaf van lesmateriaal. De heer Biesheuvel, molenaar op de korenmolen *Windlust* te Overschild, drukte dit treffend uit: 'Het is zo'n beetje de goedkoopste hobby die je kunt hebben.'

En wat is het uiteindelijke resultaat? De Slochter Molenstichting heeft inmiddels een aanvang genomen met de opleiding. De stichting heeft zeven kandidaten mogen registreren. De eerste lessen hebben ze nu achter de rug. Gelet op de grootte van de groep wordt de cursus structureel aangeboden op de forse watermolen *De Groote Polder* aan de Groenedijk te Slochteren. Daar is op de eerste zolder voldoende ruimte voor een tafel met stoelen zodat het maken van aantekeningen tijdens de theorielessen gemakkelijk wordt gemaakt. En na de inspanningen van het inwerkingstellen van de molen is het genot van een kopje koffie ook geen luxe. De opleiding wordt overeenkomstig de landelijke norm gegeven door mevrouw Koster, die dat normaal gesproken doet op de korenmolen van *Ganzedijk* bij Finsterwolde. Ook zullen gastlessen worden gegeven door de andere molenaars van de stichting – steeds op hun eigen molen. De kandidaten leren zo de afwijkende bouw (bijvoorbeeld verschillen in de wieksystemen) en de functie (verschil tussen aandrijving van een korenmolen en een watermolen) uit de praktijk ken-

Leerling-molenaars bij molen *De Groote Polder*

Foto: L. Groenewold, Froombosch

nen. De molenaars in spe zijn enthousiast en schromen niet de handen uit de mouwen te steken als de molen moet worden gekruid. Al die activiteit rond de molen trekt blijkbaar de aandacht. Het passerende publiek, wandelend, fietsend of met de auto, blijft veelal even staan om poolshoogte te nemen. Al met al is het bestuur van de molenstichting zeer tevreden met dit positieve begin. Het bestuur wenst de kandidaten vooral veel plezier tijdens het lessen en hoopt met hen op een succesvolle afronding.

Op de website van de molenstichting treft u enige foto's aan van de eerste molenaarsles (zie hieronder).

Website voor de Slochter Molenstichting

Sinds kort heeft de molenwereld er weer een website bij. De Slochter Molenstichting kan worden bezocht op www.slochtermolenstichting.nl. De site is weliswaar nog in aanbouw maar inmiddels kunt u allerlei wetenswaardigheden rondom de Slochter molens via uw computer volgen. De site biedt informatie over het ontstaan van de stichting, onderhoudsnieuws over de molens, contactpersonen en actuele informatie zoals bijvoorbeeld de ontwikkelingen rondom de opleiding van de nieuwe molenaars (zie hierboven). Een ander voorbeeld: op Nationale Molendag 8 mei j.l. kon u 's middags al een foto op de site bekijken van het in werking zetten van molen

Gloeiend heet van de naald: Nationale Molendag op de SM-site

Foto: Peter Slijfer, Overschild

Windlust te Overschild, diezelfde morgen. Natuurlijk ontbreken ook andere afbeeldingen niet. Momenteel wordt nog gewerkt aan de technische gegevens van de molens van de stichting en worden ook enige historische gegevens toegevoegd. De liefhebber kan dus het best even regelmatig inloggen om de vorderingen waar te nemen. Binnenkort zal de site breder op het web worden aangemeld bij diverse zoekmachines.

Tasjes

Er zijn nieuwe linnen tasjes gemaakt met een afbeelding van een poldermolen en de tekst:

www.groningermolens.nl

De tasjes zijn te koop via het molenbureau voor € 2,- per stuk.

Nationale Molendag op korenmolen *Wilhelmina*

De aanloop naar molendag begon voorspoedig. Op vrijdagavond hebben we wat we klaar konden zetten alvast klaar gezet. Op zaterdagmorgen zijn we om even over achten al op pad gegaan om de laatste boodschappen te doen. Om halftien waren we op de *Wilhelmina*. Na de molen aan het draaien te hebben gemaakt met vlaggen erin hebben we om 10:00 uur beneden de deuren geopend. Het begon gelijk al te lopen.

We hadden twee voortreffelijke pannenkoekenbakkers en rond drie uur kregen we i.v.m. de grote drukte nog hulp van een derde. De grote toeloop kwam en bleef de hele dag. Aan het einde hebben we een schatting gemaakt van zo'n 500 tot 600 mensen! Er zijn zo'n 250 pannenkoeken gebakken en er is ongeveer 50 kilo meel verkocht.

De drukte was zo groot dat twee molenaars dan eigenlijk te weinig is. Maar ja, molenaars tover je er niet

zomaar bij. Mocht iemand dus nog interesse hebben om mee te helpen bij dergelijke activiteiten of als u iemand weet die wel belangstelling heeft, laat het ons dan weten.

H.J. Berghuis; (050) 3061677;
hj.berghuis@hetnet.nl

Het (on)bekende molentje

Het zit in de lucht! In de Groninger molenwereld is van alles aan de hand met webstructuren en zo. Het onbekende molentje is als een snel

om zich heen maaierende spin en in deze context bevindt het zich op de juiste plek: zo'n beetje in het midden van de provincie. De heer D. Groot te Winsum heeft helemaal in de verste hoek van het industrieterrein (ten noordwesten van zijn woonplaats) een grote loods. Familiale molenaarsbanden met Noord-Holland en zijn eigen passie voor molinologie vormen de verklaring voor het allochtone molentje.

Boekennieuws

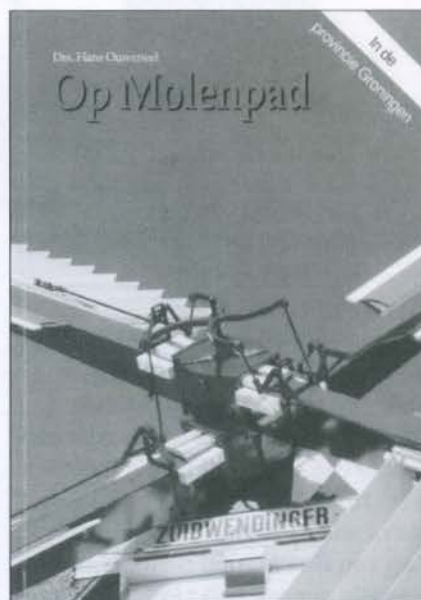
Er is lange tijd niet zo'n rijke molen-boekenooft geweest. We bespreken hier alleen twee recente uitgaven die handelen over de provincie Groningen.

Op Molenpad in de Provincie Groningen

door drs. Hans Ouweneel
 ISBN 90-76947-10-4, prijs € 12,-

Het 14^e deeltje in de reeks toeristische molenboekjes *Op Molenpad* van uitgeverij Hanova Media Productions is verschenen in samenwerking met de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en hof-molenfotograaf in onze provincie Harmannus Noot uit Haren.

Het effect van de medewerking van veel ter zake kundigen is niet alleen terug te vinden in de keuze en de presentatie van de informatie over de molens. De molens zijn allemaal, veelal draaiend, gefotografeerd bij

fraai weer en ze zijn zoveel mogelijk in het zeil gezet; bij veel zelfzwichters zijn de kleppen dichtgetrokken.

De uitdrukking 'een keurig verzorgde uitgave' klinkt wat oubollig,

maar hij is hier dubbel en dwars van toepassing. De toepassing van twee en drie kolommen is functioneel en het gebruikte lettertype maakt het lezen gemakkelijk. Op het glanzende papier komen de allemaal nieuwe kleurenfoto's van de molens uitstekend tot hun recht.

Het formaat van 15x21 cm maakt dat het boekje (84 pagina's van kaft tot kaft) in de meeste jaszakken zal passen. Hierdoor is het handig in het gebruik voor 'gewone' toeristen. Anderzijds is het ook interessant voor molenliefhebbers die het kunnen gebruiken als update voor het alweer meer dan 20 jaar geleden verschenen Groninger Molenboek.

Het eerste hoofdstuk geeft een toeristische karakteristiek van de provincie Groningen en een viertal molenroutes. De vier onderscheiden regio's – Lauwersland en Westerkwartier, Noord en Midden, Centraal (Stad en omgeving) en Oost – komen we weer tegen in de overige hoofdstukken met de molenbeschrijvingen. (De route door het westen van de provincie wordt grotendeels gefietst op 18 september; zie elders in dit blad.) Omdat de

doelgroep in eerste instantie toeristisch is, zijn de advertenties voor molengerelateerde recreatieve bedrijven erg handig. De adverteerders zijn er, bewust of onbewust, in geslaagd de inhoud en vormgeving van de advertenties te laten harmoniëren met onderwerp van het boekje.

Op de voorpagina staat een zeer fraaie foto van de zelfzwichtingsspin van de poldermolen *Zuidwendiger* die zo kan worden opgenomen in de lesstof voor leerling-molenaars. Zou het toeval zijn dat de afbeelding op de omslagpagina van een boek over het noorden de kijker uitgerekend naar het zuiden verwijst?

De tijd gaat snel: in de advertentie over de Groninger molenorganisaties op het achterbinnenblad staat nog het oude adres van het Molenbureau.

J.C. van Driel

De belasting op het gemaal in Stad en Ommelanden 1594-1856

door B.D. Poppen

ISBN 90-808503-1-4, prijs € 23,75

In tegenstelling tot de kreet van de Belastingdienst is Bob Poppen er wel in geslaagd het onderwerp 'belasting betalen' leuker te maken. Gelukkig is dat niet gegaan ten koste van de degelijkheid. De schrijver heeft daartoe het verhalende deel van de geschiedenis bijeengeplaatst in het eerste deel van het boek. De degelijke onderbouw daarvoor wordt gevormd door de resultaten van langdurig en grondig speurwerk in de archieven.

Deel II beschrijft de woningen van de belastingambtenaren (sarrieshutten) en deel III, met meer dan 150 pagina's het meest omvangrijke deel, geeft een zeer interessant beeld van wat de overheid in het verleden allemaal belangrijk vond om te regelen en te bewaren.

Door slechte ervaringen met moderne ambtelijke taal zou men

verwachten dat de tekst van plakkaaten, resoluties, ordonnances, reglementen en rekestten taaie kost vormen. Weliswaar vergt het enige gewenning om het oude Nederlands te lezen, maar al het werk dat Poppen gestoken heeft in de transcriptie van de met ongewone lettertypen geschreven en gedrukte teksten tot een voor ons makkelijk leesbare vorm, is zeer de moeite waard geweest. Oude ambtenarentaal (b)lijkt vooral geschreven te zijn om duidelijk te zijn voor de slachtoffers – kom daar tegenwoordig nog eens om!

De instructie van 1755, een afbeelding uit het boek (Groninger Archieven)

De belasting op het gemaal kunnen we vergelijken met het 'kwartje van Kok' – het is oorspronkelijk een manier om geld op te halen voor een taak of een doelstelling van de overheid. In het onderhavige geval was dat in alle 7 Provinciën de financiering van de 80-jarige oorlog. Merkwaardig genoeg blijkt in Groningen de decentrale belasting-inning door *cherchers* (belastingpachters) veel strakker te zijn doorgevoerd dan in andere provincies. Het voordeel daarvan (voor ons) is dat er relatief veel schriftelijk materiaal is overgebleven. Dit heeft twee aspecten:

enerzijds moest steeds opnieuw met dreigementen de inning geregeld worden om belastingontduiking te pareren en anderzijds was ook toen de belasting een politieke zaak. Zodoende was een regeringswisseling vaak aanleiding de belasting op het gemaal af te schaffen of juist weer in te voeren. Ondertussen probeerde het gemene volk zich in leven te houden met graanproducten die buiten de belasting op het gemaal vielen (gort, boekweit) en later aardappels. Het nieuwe volksvoedsel was mede reden voor de afschaffing van de belasting op het gemaal.

De eerste datum in het chronologisch documentenoverzicht uit de periode die het boek omspannt, is 23 juni 1594. Op die dag keerden stad en ommelanden met het *Tractaat van Reductie* vanuit de Spaanse zijde terug naar die van de Staatsen – niet de voorouders van de burgemeester met die naam, maar prins Maurits en Willem Lodewijk. Lezing van deze vaderlandse geschiedenis roept vele malen de reactie op van 'Aha, zit dat zo'. De strijd om het economische bestaan van de molens is natuurlijk voor onze lezersgroep extra interessant.

Poppen geeft in deel II voor het eerst een op grondig eigen werk gebaseerd overzicht van wat bekend is over en wat resteert van de oorspronkelijk zeer vele sarrieshutten in onze provincie. Ook op dit punt heeft de schrijver veel nieuw materiaal gevonden en toegankelijk gemaakt.

Bop Poppen verdient een groot compliment voor het bereikte resultaat: een boek dat niet alleen noodt tot nieuwsgierig verder lezen, maar ook aangrijpingspunten biedt voor plaatselijk molenspeurwerk.

J.C. van Driel

Spreekwoorden over koolzaadolie(molens)

Wie hebben gain eulie meer in de laamp.

We hebben van alles niets meer. Dat kon in een tijd van armoe of schaarste voorkomen, maar de zegswijze wordt ook gebruikt, wanneer de drankfles leeg is!

Voor in de laatste wereldoorlog is er op grote schaal illegaal olie gewonnen uit kool- en raapzaad en werd de olie, ook wel *gruine eulie* genoemd, bij gebrek aan dierlijk vet of boter, aangewend om in te bakken. In de oorlog, maar ook voordien, toen er nog geen petroleum was, was raapolie erg belangrijk als lampolie voor allerlei tuitlampen of 'snot-neuzen'. De lampjes waren voorzien van één of meer tuitjes, waarin een kousje, dat vanuit het tuitje naar buiten stak. Tot het petroleumtijdperk was raapolie, naast de kaars, hét middel, om enig licht te verkrijgen.

Het illegaal *oliedraaien* was in de oorlog een hachelijke zaak. Je was je leven niet zeker in die tijd, wanneer je erbij betrappt werd. De boeren moesten hun producten aan de Duitse Wehrmacht leveren en naast diverse granen, viel daar ook het oliehoudende raap- en koolzaad onder. Op het platteland wist men echter voldoende koolzaad aan de ogen van de Duitsers te onttrekken en konden er heel wat litertjes raapolie illegaal worden gedraaid. Omdat dat allemaal stiekem moest gebeuren, was het vaak zo dat de vrouw des huizes of een kind, dat daarvoor oud genoeg was, op de uitkijk bleef, zolang de mannen ermee bezig waren.

Het *oliedraaien* werd gedaan met oliemolentjes, hier en daar ook wel *wringers* genoemd. Ze waren kant en klaar te koop, maar heel vaak liet men er een maken bij de plaatselijke smid, hetgeen natuurlijk ook weer stiekem moest gebeuren. Het molentje bestond uit een ronde, conisch toelopende buis, met aan de bovenzijde een vulbak of trechter. Met behulp van een slinger werd een vijzel (schroefworm) rondgedraaid, waardoor het zaad, dat

vooral niet te droog moest zijn en eigenlijk even voorverwarmd moest worden, in de steeds nauwer wordende buis werd geperst. Uit de zaagsneden aan de onderzijde van de buis, liep de olie in een pan of bekken en de koek of schilvers (afval, zoals bij de oliemolen) werd uit de nauwe buisopening gedreven. Erg zwaar werk was het, dat *oliedraaien*. Om het enigszins te verlichten, legde men het gietijzeren molentje vaak voor gebruik een poosje op de hete kachel. Met een warm molentje ging het allemaal veel beter!

Uit één mud (hectoliter) koolzaad kon achttien tot twintig liter olie worden gewonnen. De pasgeperste olie was altijd erg groezelig en werd daarom dan ook met behulp van een teems of doek gefiltreerd. Een neteldoekse doek was hiervoor het beste, want die hield in één maal alle ongerechtigheden tegen en liet de olie goed door. Na het filtreren werd de olie in grote weckflessen weggezet om het te laten bezinken. Een paar dagen later kreeg de olie een heldergele kleur en werd ze overgeschonken in flessen en kruiken. De olie was klaar, voor eigen gebruik of voor de verkoop, maar ook om het voor allerlei andere zaken, zoals spek, boter, kaas en dergelijke te ruilen! Het was immers oorlog!

Dat was eulie op t vuur!

Dat wakkerde de zaak nog meer aan!

De koek werd wel gebruikt om er de kachel mee aan te zetten. 'Hoere! hoere! Wat gong dij kaggel din tekeer!', zei mevrouw Stoutmeijer uit Pieterburen, die vele nachten op de uitkijk heeft gestaan, terwijl haar man de illegale werkzaamheden uitvoerde.

Hai zit op swaart zoad.

Hij heeft grote financiële zorgen.

Sommigen maalden de koek en deden de zaadresten door het vogelvoer. De vogels echter, hadden het niet zo op die bittere, zwarte zaadresten en pik-

ten eerst al het andere voer op, zodat ze tenslotte op zwart zaad kwamen te zitten. Op dit moment gaat de zegswijze niet meer op, want het koolzaad is inmiddels door veredeling ontdaan van het zogeheten erucazuur en het glucosinolaat, waardoor de bittere smaak is verdwenen. Tot groot verdriet van de boeren, zijn bijna alle vogelsoorten nu gek op de koolzaadjes!

Geen zaad meer in het bakje hebben.

Geen geld meer in het laadje, dat wel het zaadbakje wordt genoemd, hebben.

Euliedraaien was zwaar werk en waar iets zwaar wordt, is de mens vaak vindingrijk. Zo werd de

oliemolen door sommigen met behulp van een drijfriempje verbonden met een elektromoter. En zie daar, weinig arbeid en twee tot vier liter olie méér uit een hectoliter koolzaad!

(Uit: De Taal van Oude Ambachten van Dirk van der Heide)

[In het eerste nummer van het volgende jaar (vóór het koolzaadseizoen) komen we terug op de koolzaadoliemolentjes naar aanleiding van een exemplaar dat blijkens een recent artikel over koolzaadroutes in het Dagblad van het Noorden aanwezig is een boerderij bij Scheemda.]

S.A. Spijk

Hoe is het met onze molenbouwer?

Hoe zal het met molenbouwer Doornbosch zijn die in Emmen van de molen viel en met veel pijn naar het ziekenhuis in Emmen werd gebracht met breuken en kneuzingen, een hele vracht?

Het gaat al weer beter naar ik vernam en was blij als er een goed bericht kwam van Klaas zijn zus, getrouwd met onze neef, zodat ik een beetje op de hoogte bleef.

Acht weken hielden ze in Emmen de wacht en daarna is hij naar Beatrixoord gebracht om daar verder te revalideren en het lopen weer te leren.

Volgens zijn vrouw is hij een vechtersbaas, maar ja, zijn naam is dan ook Klaas.

We zijn allemaal blij dat het goed met hem gaat maar het zal nog wel even duren voor hij weer op de stelling staat.

Dat is niet erg, dus Klaas, "Rustig aan," je hebt het allemaal geweldig gedaan."

De laatste loodjes wegen zwaar!

Dus molenliefhebbers, doe een goed gebaar en stuur hem nog een kaartje, hij heeft het verdiend, onze dappere molenvriend.

Hij weet dan dat we hem niet zijn vergeten, dat mag hij heus wel even weten.

We wensen hem een spoedig volledig herstel, doe maar rustig aan en niet te snel.

Dan komt het allemaal op zijn pootjes terecht en was het niet voor niets, al dat gevecht.

Begin mei is Klaas weer thuisgekomen. Hij volgt dagtherapie in Beatrixoord en gaat elke dag voorruit.

Het adres is:

K. Doornbosch, Molenweg 1, 9774 PG Adorp.

5 mei 2004

Levende geschiedenis bijeengebracht
Foto: A.M. Strijkstra, Groningen

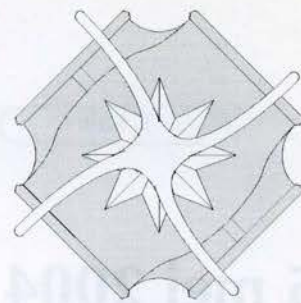
In de stad Groningen waren dit jaar veel activiteiten op 5 mei. Zo werd in het bijzijn van hoogwaardigheidsbekleders in het bevrijdingsbos in Noorddijk door de Canadese ambassadeur een boom geplant met hulp van kinderen uit Noorddijk, waaronder de twee molenaarskleindochters. De gebeurtenis werd bijgewoond door Canadese oud-strijders en werd opgeluisterd met muziek van de lokale fanfare en door de aanwezigheid van oude legervoertuigen van *Keep them Rolling*.

De Noordermolen (85) in Noorddijk [54] kijkt uit op het Bevrijdingsbos, gelegen aan de oostkant van de Stad aan de rand van het natuurgebied Karding. De Noordermolen is al een tiental jaren de locatie waar na het officiële 5 mei-programma de deelnemers van de organisatie worden ontvangen voor een hapje en een drankje bij de draaiende molen.

Dit jaar was voor de molenaars van de Noordermolen erg speciaal, want zij mochten zich verheugen in een bezoek van een twaalftal oude legervoertuigen van *Keep them Rolling*. Aangezien zowel molenaars als de mensen van *Keep them Rolling* interesse hebben in levende historie werden elkaars monumenten natuurlijk nauwkeurig bekeken.

Na de geslaagde happening waarin ook goede contacten konden worden gelegd werd afscheid genomen met 'tot volgend jaar'. Het is prachtig als een molen zich kan lenen voor dit soort activiteiten want dat garandeert maatschappelijke betrokkenheid bij de molen.

Molentocht op de fiets in het Westerkwartier en Lauwersland op zaterdag 18 september

De vereniging vindt het een leuk idee om dit jaar in plaats van de jaarlijkse busreis, gezamenlijk

met de fiets eropuit te gaan in onze eigen provincie. De lengte van de route is circa 40 km lang en gaat door een historisch cultuurlandschap met veel wierden. U rijdt over eeuwenoude wegen die onderling verbonden zijn met fietspaden die soms nog zo nieuw zijn dat

het beton bij wijze van spreken nog maar net uitgehard is. De route voert u langs zeven molenlocaties en talrijke andere bezienswaardigheden.

We vertrekken om 9:30 uur.

Het startpunt en eindpunt is bij de korenmolen in Grijpskerk.

- Korenmolen *De Kievit* in Grijpskerk is een in 1899 gebouwde achtkante bovenkruier met stelling op een vierkante stenen onderbouw. Op de benedenverdieping is een VVV-kantoor. Dichtbij de molen staat de N.H. kerk uit 1612. Reeds in 1504 stond hier de kerk van Nicolaas Grijp, de naamgever van Grijpskerk.
- Poldermolen de *Westerhorner* in Grijpskerk uit 1829, bemaalt een polder van 419 ha. Het achtkant is evenals de kap met riet gedekt. De molen heeft een vijzel, die ook kan worden aangedreven door een elektromotor.
- De poldermolen *Zwakkenburger* in Niezijl stond tot voor kort al tientallen jaren weg te kwijnen op zijn oude plaats aan de spoorlijn. In 2003 kwam er een eind aan de periode van kommer en kwel en werd de molen weer in volle glorie herbouwd op een nieuwe locatie dicht aan de weg aan de noordzijde van het Van Starckenborgkanaal.

Op 10 oktober 2003 vond de officiële heropening plaats.

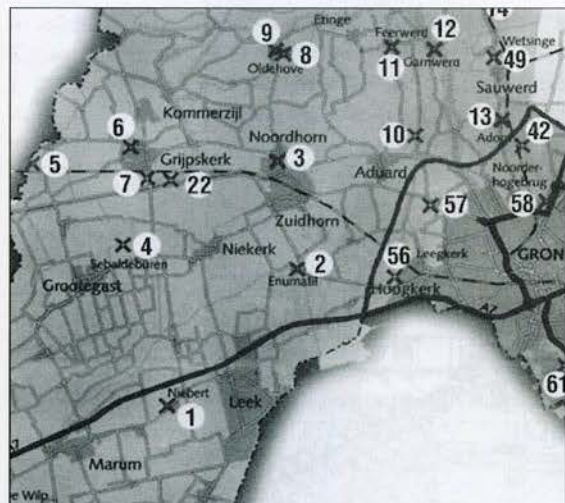
- De voorganger van korenmolen *De Fortuin* in Noordhorn is in 1890 afgebrand. Daarna werd er een nieuwe molen gebouwd met een bovenachtkant van de koren- en pelmolen van Elings uit Grijpskerk. De molen beschikt over twee pelstenen en twee koppels maalstenen.
- De Piloersmaborg is een van de minder bekende Groninger borgen. Deze in 1633 gebouwde borg is niet zoals de meeste borgen ingericht als museum, maar in gebruik als vergadercentrum. Het is ook mogelijk er te overnachten.
- De achtkante stellingmolen *De Meeuw* in Garnwerd staat zeer markant op de dijk aan de oever van het Reitdiep. De Burg. Brouwerstraat in Garnwerd, met zijn vele monumentale huisjes, wordt wel de smalste straat van Nederland genoemd.
- Korenmolen *Joesswert* is in 1855 gebouwd in Feerwerd en is vanaf 1980 professioneel in gebruik door Rolf Wassens. Hij levert meel en andere graanproducten aan bakkers en particulieren. In Oldehove komen we achtereenvolgens langs de koren- en pelmolen de *Aeolus* en *De Leeuw*.
- De *Aeolus* is in 1846 gebouwd als pelmolen. In 1925 zijn beide pelstenen verwijderd; sindsdien is de molen alleen in gebruik als korenmolen.
- De *Leeuw* is gebouwd in 1855 en heeft als bijzonderheid dat de binnenroede voorzien is van Dekkerwieken met zelfzwichting en neusremkleppen. De buitenroede heeft Ten Have-kleppen en stroomlijneuzen. Het is een van de zeer weinige molens in Nederland waar nog beroepsmatig gerst wordt gepeld. Het is de bedoeling om in de tweede helft van de middag weer terug te zijn in Grijpskerk.

Bij de start ontvangt u een uitgebreide routebeschrijving met routekaartje.

Deelname is gratis, u hoeft zich niet van tevoren aan te melden.

U dient wel zelf een lunchpakket mee te nemen. Alle deelnemers die de tocht uitrijden ontvangen een leuke attentie.

Vragen worden gaarne beantwoord door Gerard Koster (050) 5032537.

AGENDA

12 en 13 juni

28 augustus

18 september

11 en 12 september

20 september

9 en 10 oktober

Groninger Molenweekend

Drentse Molendag. Informatie: (0592) 340480

Molen-fietsexcursie (Westerkwartier/Lauwersland) van de VVvdGM

Nationaal Monumentenweekend

Algemeen Bestuur van de Stichting De Groninger Molen

Molenweekend Noord-Holland zuid

20 molens in en rond Amsterdam en Haarlem (www.smzk.nl.nu)

Open dagen Oost-Groninger Molens

19 juni

Vestingmolen in Bourtange

26 juni

De Dellen te Nieuw Scheemda

3 juli

Molens Weddermarke – Wedderveer

4 juli (zondag)

De Westerse in Nieuw Scheemda

10 juli

Noordstar in Noordbroek

17 juli

Veldkamp's molen in Bellingwolde

24 juli

Onrust in Oude Pekela

31 juli

Molens in Winschoten

7 augustus

Niemand's molen in Veelerveen

14 augustus

De Liefde in Uithuizen

15 augustus (zondag)

Korenmolen in Ganzedijk (Bellingwedde)

21 augustus

Veldkamp's molen in Bellingwolde

28 augustus

Vestingmolen in Bourtange

4 september

De Dellen te Nieuw Scheemda

18 september

Onrust in Oude Pekela

19 september (zondag)

Korenmolen in Ganzedijk (Bellingwedde)

25 september

Molens in Winschoten

Deze molens zijn geopend van 13:00 – 16:00 uur; de molenaars zijn dan aanwezig.

Vaste molenopenstellingen

Delfzijl

Molen *Adam* is elke zaterdag van 14:00 – 17:00 uur open.

Farmsum

De *Aeolus* is iedere dinsdag- en donderdagmiddag open (m.u.v. van de schoolvakanties).

Garsthuizen

De *Hoop* is geopend op zaterdagmiddag; incidenteel op zondag (0595) 552223

Leegkerk

De *Jonge Held* is iedere tweede zaterdag en zondag open of na afspraak met molenaar Hilbrand Hut: (0594) 549709.

Niebert

De zeskante korenmolen is geopend op zaterdag van 13:30 – 17:00 of na afspraak met molenaar Broekema: (0594) 549989.

Nieuw Scheemda

De *Dellen* is elke maandagavond open tot zonsondergang.

Uithuizen

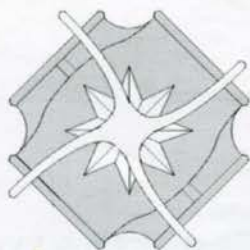
De *Liefde* is elke dinsdag en donderdag open van 10:00 – 16:00 open.

Eemshaven (De Greede)

De *Goliath* is elke zaterdag en zondag open van 13:30 tot 17:00.

Vriescheloo

De *Korenbloem* is elke zaterdag en zondag van 10:00 – 16:00 open.

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN DE
GRONINGER MOLENS

STICHTING DE GRONINGER MOLEN

GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

